

WITOLD GOMBROWICZ

„Mi ez az egész? Mit írtam?”

NAPLÓ, 1958

Vasárnap

Beteges

nna

Beteg va

Nem akaródzik...

Hétfő

Végigvetem magam az ágyon, pihenek, a leginkább Andrzej Bobkowski *Tollrajzok*jával. Két vastag kötet. Napló. Az alcíme: *Franciaország, 1940–44.*

Szenvedélyesen űzöm a naplóolvasást, hagyom, hogy elkapjon az idegen élet örvénye, még ha fel is van cicomázva, sőt tele valótlansággal, ám akárhogy is, valóságízű levest kanalakok, és kedvem lelem abban, hogy megtudom például, 1942. május 3-án Bobkowski biciklizni tanította a feleségét a vincennes-i erdőben. És én? Mit csináltam én aznap? Meglátják, vagy inkább nem látják meg: kétszáz vagy ezer év múlva születik egy új tudás, amely az egyes sorok között időbeli összefüggést állapít meg, s akkor világossá válik, hogy ami az egyikkel

---

Witold Gombrowicz (1904–1969) 1939-től haláláig emigrációban élt, előbb Argentínában, majd Franciaországban, művei a legjelentősebb lengyel emigráns kiadónál, a párizsi székhelyű Instytut Literackinál és a kiadó *Kultura* c. folyóiratában láttak világot. Háromkötetes *Naplóját* is itt tette közzé, a most közölt részlet a második kötetből való (*Dziennik 1957–1961*, Paris, 1971.), eddig magyarul nem jelent meg. Az 1956. októberi politikai enyhülés nyomán odahaza is kiadták Gombrowicz egyik művét, több cikk is megjelent róla. A hivatalos irodalompolitikai vonalhoz közelálló Artur Sandauer lényegileg pozitív hangnemben méltatta, erre reagált kritikusabban Stefan Kisielewski – Kisiel írói néven – a krakkói katolikus-liberális *Tygodnik Powszechny* hasábjain. Gombrowicz az emigráns sajtóban reflektált az otthoni visszhangokra, ezek után küldte el neki Kisielewski 1946-ban kiadott ifjúkori regényét, a *Vérszerződést*, amely a maga idején nagy port kavart, még pornográfiaival is megvádolták, aminek következtében egy ideig nem is publikálhatott a *Tygodnik Powszechny*ben. Andrzej Bobkowski (1913–1961) író, esszéista, végzettségét tekintve közgazdász 1939-ben a lengyel vasexport kereskedelmi képviselőjeként ideiglenesen állt meg Párizsban, ahol az argentin vízumra várakozott, hogy végleges állomáshelyére, Buenos Airesbe utazhasson, ez azonban a háború kitörése miatt meghiúsult. Franciaországi naplóját 1957-ben adta ki az Instytut Literacki. Józef Mackiewicz (1902–1985) író, publicista, 1944-től emigrációban, itt említett művei közül a *Kontra* (Attraktor, 2008.) és az *Út a semmibe* (Attraktor, 2010.) magyarul is olvasható. Leopold Tyrman (1920–1985) magyarul olvasható könyve: *A gonosz* (Európa, 1958.). Gombrowicz *Pornográfia* (Magvető, 1987.) c. regénye is megjelent magyarul. (A ford.)

megtörténhetett, az nem független attól, ami a másikkal nem eshetett meg... S az emberi lét e szinkronizálása új perspektívákat nyit előttünk... de hagyjuk is... Bobkowski feljegyzései két szempontból is érdekesek, Franciaország miatt és Lengyelország miatt; ez a fő oka, hogy tanulmányozom. Amit azon melegében és szenvedélyesen lejegyzett, habár feltételezem, hogy a dolog nem ment némi *ex post* retusálás nélkül. Ez az azon melegében kritika abból is fakad, hogy a kritika azonnal kiváltja a kritika kritikáját... stb. (E mondat értelme az alábbiak során majd megvilágosodik.)

A haza... hogyan közelítsünk a hazához? Ez szinte tabutéma. Ha az ember a hazájáról ír, összekuszálódik a stílusa. Hogyan beszéljünk, teszem azt, Lengyelországról, nem ama klaszszikus „mert mi, lengyelek” hangütéssel, nem kreálva magunkból európai polgárt, nem vágva pofákat, nem alázva meg magunkat, nem is fölmagasztalva, nem játszva az eszünket és nagyolva, minden kínlódás, vagdalkozás és hajcihő nélkül... hogyan tapintsuk ki a sebeinket anélkül, hogy ne produkálnánk hozzá elképesztően fájdalmas fintort? Hogyan legyezessük az Achilles-sarkunkat anélkül, hogy bohócot csinálnánk magunkból? Bobkowskiban 1940–44 táján hasonló érzések érlelődtek, mint bennem, amikor a *Transz-Atlantik* alapötlete megszületett a fejemben; ő is zúgolódik, lázad, szitkozódik... Ám bennem a nagyobb földrajzi távolság miatt, de lehet, hogy a nagyobb lelki távolság következtében (más egy művészi alkotás és más a napló) ez az antilengyel folyamat megdermedt, én Lengyelországról mindig hideg fejjel írtam, leginkább mint az *egyik* akadályról, ami megnehezítette az életemet, számomra Lengyelország egyike sok bajomnak, az volt és az is maradt, soha nem tévesztettem hát szem elől e téma *másodrendűségét*. Bobkowski, aki fiatalabb nálam, a maga azon melegében papírra vetett naplójában sokkal kevésbé hűvös, mint én, eltaszítja ugyan magától Lengyelországot, de miközben eltaszítja, véresre sebzi a kezét. Fel akarom szabadítani magam! – kiáltja. – Nem vagyok hajlandó itt, az oltáron elégni, a saját szakállamra akarok élni... Igen ám, de épp ez a szenvedélyes hang jelzi, hogy a köldökszínőrt nem vágják el; ezt a tagadást hitelesebben szólatatná meg a halk, sőt a legköznapibb, közömbös hangvétel, amely megfosztja e kérdést központi jelentőségétől. A *Tollrajzok* stílárisan sokkal erősebb lenne, ha kimaradt volna belőle ez a hadakozás a lengyel mítosszal.

Ritka nagy káosz van a fejünkben a manapság divatba jött „univerzalizmus” kapcsán. Ott van például Kisiel uram. Sokunk számára az univerzalizmus egyenlő azzal, hogy ne írjunk Lengyelországról és ne írjunk lengyelül. Például Michał K. Pawlikowski uram Józef Mackiewicz *Kontrájáról* írt kritikájában a következőket olvassuk:

„Nem késlekednék valamennyi lengyel író közül Józef Mackiewiczet nevezni a leginkább »nem lengyel« írónak. Valóban: az Út a semmibe színtere és atmoszférája egy kis darab régi Litvánia, és – ha nem számítjuk a nyelvet – nem a »lengyelség« a regény »hangvillája«. A karriérista akármelyik országban megtörténhetne. Végül a Kontra az a mű, amelyet olvasva egyetlen külföldinek se jutna eszébe, hogy ezt a könyvet egy lengyel írta.”

Minek utána Pawlikowski uram úgy dönt, hogy én „nagyon lengyel” író vagyok, míg Mackiewicz fent említett vonásai következtében „általános emberi” szerző.

De miért, kedves Pawlikowski uram? Egyáltalán mi köze az író témájának általános emberi nivoltáshoz?

Mackiewicz természetesen a keleti végek tősgyökeres, velejéig lengyel művésze... de ez nyilván nem zavarja írásainak „általános emberi” jelentőségét. Mert az egyiknek a másikhoz az égvilágon semmi köze.

A leguniverzálisabb francia vagy olasz írók egyúttal a legfranciább és legolaszabb írók is voltak, hisz a művészet (amint ezt már a régiek is tudták) felemeli az egyénit, az egyest, a helyit, még az isten háta mögöttit is mindenek fölé... kozmikus dimenziókba...

Chopin leginkább világszám melódiái a leglengyelebb dallamok, minthogy a művészet (már-már nevetséges erről kiselőadást tartani) a tipikus, az egyetemes, az örök elemet mutatja meg abban, ami konkrét, egyéni, múlandó.

És tényleg mulatságos, hogy Jacek Bocheński képes azon csodálkozni (Kisiel uram nyomán), milyen „egészségtelen románc és kész örület” az, amit lengyel gyerekkorommal a *Transz-Atlantik*ban művelek. De miféle más gyerekkorom lehetett volna? Kínai?

Térjünk vissza azonban Bobkowskhoz. Mondhatnék egyet s mást arról, ahogy a naplójában kidolgozza a Fölszabadított Lengyel Ember új stílusát... és nem éppen minden fárasztó kötekedés nélkül... hisz Bobkowski, aki élénk intellektus és ráadásul tehetséges is, rémülten veszi észre, hogy miközben kezét-lábát kiszabadítja Lengyelország szorításából, egy újabb, ezúttal antinemzeti sablon fogságába esik... és hogy ezek után erre az *à rebours* lengyel konvencióra kell ellenmérget keresnie... azaz ez az új forma is korrekcióra szorul. Ami egy műalkotásban sokkoló lenne. De egy naplóban? Ott nyersen és még a maga teljes kiforratlanságában, éretlenségében akarjuk megragadni az életet. Vessünk egy pillantást a dátumra. Ki nem volt ezekben az években, 1940 és 1944 között a kiforratlanság állapotában?

De nem Lengyelország a legérdekesebb a naplójában, hanem Franciaország.

Franciaország, amely az évszázadok során nemzetközi komplexus lett. Annyira, hogy az pszichoanalízis után kiált. Emberek, akiket Franciaország elbolondított, nemzetek, amelyeket Franciaország megbabonázott, a mágikus Franciaország, a mesés Párizs! Amerikában lépten-nyomon ebbe az eszméletlen *ah, Paris, ah, Paris!*-ba botlom. De a mi portánkon is ott áll ez az oltár és ott fohászokodunk, ugrálunk, táncolunk, szökellünk, hajlongunk előtte, hogy ne is beszéljek arról a másodkézből eredő, kéjes frankomániáról, a mindenféle Sakowski urak által művelt lankadatlan majomkodásról, ami nem egyéb, mint lankadatlan hajbókolás a mitikus szférának. Nem, nem csupán a volt külügyesek hajmeresztő kulturális nívójáról beszélek, ez az ájtatosság a társadalom legfelsőbb rétegét is áthatja, és Bobkowskinak, a párizsi lengyel értelmiséginek sem sikerült megszabadulnia e mágiától. De vallomásainak „történelmi” súlya abban rejlik, hogy már megjelenik nála a mítoszrombolás szándéka, és hasonlóan ahhoz, ahogy Lengyelországon elveri a port, Frankhonra is dühödten ráveti magát, és ifjú, rebellis karjával lesújt a saját álmaira. Itt, ebben az új helyzetben előlről kezdjük a dialógust Franciaországgal, és – bár a szerző nem nyeri még el teljes szuverenitását – a hangnem végtelenül óvatos és sokkal tárgyyszerűbb lett, megjelenik egy nehezen pontosítható hangsúly, amely jelzi, hogy a románc egyszer és mindenkorra véget ért, s már csak a számlák összegzése van hátra. Annál értékesebb számomra ez a hangvétel és ez a hangsúly, hogy Bobkowski hétköznapi és szokványos dolgai közt lelek rá.

Vasárnap

Amikor megjöttem Tandilból, ott várt az íróasztalomon egy Lengyelországból érkezett regény, az írója Stefan Kisielewski („Kisiel”), a címe: *Vérszerződés*, benne békülékeny dedikálás:

„W. G. úrnak, a »fickónak«, aki úgy tesz, mintha nem értené a róla írt cikkemet, állandó lelkes-kritikus olvasója, Kisiel, Krakkó, 1957. XII. 18.”

És a válaszom:

„Tisztelt Uram,

elnézést, hogy nem köszöntem meg korábban a *Vérszerződés* dedikált példányát, de csaknem fél évig nem voltam Buenos Airesben.

Ez így nagyon szép, a dedikálás is kedves, de miért írkál rólam butaságokat az újságba? Nem azért mondom, hogy »butaságokat«, mert meg akarom sérteni, hanem mert Ön ott a saját szintje alatt marad. Az első cikkében található képtelenségeket a témában való járatlanságának tudtam be, annak, hogy már elfelejtette a Ferdydurkét, hogy a Naplót csak a Kulturában megjelent valamely részlet alapján ismeri. A második cikk sokkal nagyobb olvasottságról tanúskodik, mégis makacsul ragaszkodik gyerekesen leegyszerűsített tételéhez, amely összegeztethetetlen a személyemmel, a műfajjal, a valósággal.

Valóban úgy véli, hogy egyszerre lehetek avantgárd és anakronisztikus, intelligens és ostoba, újító és maradi, hogy egyszerre írhatok mélyreható könyveket és hódolhatok olyan olcsó banalitásnak, amilyent Ön tulajdonít nekem? Nem, ez nem megy. Ön olyan laposan értekezik a lengyelség kérdéséről, ahogy azt az újság kívánja, s nem, ahogy a művészet. Nem érti e kérdés eredetét, összefüggéseit, nem érti a kérdés viszonyát írásaim és világnézetem egészéhez.

Engem ez nem zavar, sőt kedvemre van, mert minél jobban megszorít, megnyirbál, én annál nagyobb erővel fogok felfortyanni, s az Önnel folytatott vita azt jelenti számomra, hogy a mai lengyel gondolkodás (a katolikus körök) laposságával és holtpontjaival hadakozom. Azon azonban csodálkozom, hogy Ön korifeusként jól érzi magát a szerepében. Nem Önnek való ez. Ön jobb sorsra érdemes. Tiszta szívből írom, hisz úgy tűnik, »személyesen« nem vagyunk mi ellenségek. Ne haragudjon hát e levélért...”

Péntek

Tyrmand! Tehetség! Ahogy egy mezítlás varsói pipit néz egy srác, egy kövér varsói kukut egy nebuló, egy részeg k...-t egy utcakölyök! Csupa mocsok és csupa limlom, de milyen kívánatos és elragadó! Micsoda *sex-appeal*je van ennek az eposznak, ami háromszáz százalékgig varsói, és ami egykor ott settenkedett a Hoza vagy a Żelazna kapualjaiban, ám akkor csak settenkedett, most viszont robban!

Krimi, bulvármese? Naná, sőt még olyanabb: robinzonád a lerombolt bulvárról, a romok és kátyúk világából. Igen ám, de fénylik, buzog, zeng, dalol... Romantikus hold emelkedik a romos város fölé és az ilyen-olyan lyukból, lebujsból, sikátorból jövő pofán verésnek – ismét! – poézise lesz. Tyrmand a lengyel romantikus költészet legragyogóbb folytatása, átvette a romantika tollforgóját, írja a folytatást, de már korunk történelméhez mérve, prolinyelve. Leereszkedik a szélhámosok, stricik, himpellérek és egyebek szintjére, de attól még ugyanaz a szellem. És a test! Az a kis bűnös lengyel test, a maga összes piti sóvárgásával!

A történet nyilván Á-tól Z-ig merő hazugság, az olvasó öröme és az író öröme. De igazi lengyel hazugság, már ami a képzelet hogyanját, az érzelmes és temperamentumos látásmódot illeti. Tudják, mi ez, mi ez a könyv? Egyszerűen vodka! Ugyanaz a vodka, ami a háború előtt odahaza valahogy elviselhetővé tette az életet... csak éppen a háború előtt kupicából hörpintették föl, ma meg literes üvegből isszák. De ebből jön az a sötét „fantázia” is, ami nélkül a sok krachból és ciberéből egyetlen falat se gördülne le a torkunkon.

Tyrman könyvét lapozva mintha a háború előtti Varsó utcáit rónám, a Kruczá, a Hozát vagy akár a Żelazną, pofán verős történelmünk ösvényeit. Már akkor tisztában voltam vele, hogy Tyrmand megkerülhetetlen! Hogy feljön majd, akár a hold, romantikusan, és robbanni fog! Hát itt van, tessék. Itt a romokból-sikátorokból előbújó pofán verős és iszákos huligán holdromantika! Eszembe jut egy passzus X. leveléből, amit nemrég kaptam (az Államokból): „Istenem, ez a Lengyelország egy elmebeteg morózus álma! Ez a sötétség, ez a fuldoklás, ez a bizonytalanság és unalom...” Majd odébb: „Nevetnem kell ezen az új Lengyelországon, mert istenuccse a leginkább a szász korszak illett hozzánk, és az is nyomta ránk a legjobban a bélyegét. A nép sötét, sovén, bakafántos, lusta, tahó, izgága és sületlen, »borgőzös« és »bájdús«, erre föl még beoltották a Kreml kommunizmusával is. Az elbódított fejeket most már nekik kell kifüstölni.”

Vasárnap

Nem sok mondanivalóm van Artur Frondizi győzelme kapcsán, aki Argentína elnöke lett, inkább a választások számomra megdöbbentő aktusáról szeretnék egy-két szót papírra vetni. Ez a nap, amelyen az analfabéta szavazata ugyanannyit ér, mint a professzoré, az ostoba szavazata ugyanannyit, mint a bölcsé, a szolgálé ugyanannyit, mint a hatalmasságé, a zsebtolvajé ugyanannyit, mint a tisztességes emberé, a világ legcsalább napja. Nem értem, ez az elképesztő aktus hogyan határozhat meg egy olyan fontos dolgot az elkövetkezendő évekre, mint az ország kormányzása. Milyen mesén alapul a hatalom! Mi módon válhat ez az ötjelzős fantasztikum a társadalmi lét alapjává?

Hétfő

M. kórházban, meglátogattam. Már hónapok óta a végét járja, egyre fatálisabban, de mint az orvosok mondják, még jó pár hétig a végét fogja járni. Mozdulatlanul feküdt, a feje a párnán, apránként falja fel a halál, minden nap egy kicsit jobban halott. Szenved-e, és mennyire?

A szobában tartózkodott még néhány élő, mondhatnám, asszisztens, mert asszisztáltak... csupa aggodalom és tanácstalanság képpel – mit is tehetnének? –, ők ugyanis már tudják, amit az áldozat még nem, hogy nincs mentség, ki kell várni, amíg az utolsókat rúgja. „Egyedül élünk és egyedül halunk meg” – mondja Pascal. Nem egészen. Utóvégre igenis csoportban élünk, az egyik támasza a másiknak, s csak amikor a halál kopogtat, vesszük észre, hogy egyedül vagyunk... mind egy szál maga... mint a kimúló állat, melyet a nyáj otthagya a téli éjszakában. Miért ugyanolyan még mindig az ember halála, mint az állaté? Miért agonizálunk oly magányosan és oly primitíven? Miért nem voltunk képesek civilizálni a halált?

Gondoljunk csak bele, ez a szörnyűség, az agónia ugyanolyan vadul garázdálkodik közöttünk ma is, mint a teremtés első napjaiban. Semmi nem történt ez ügyben az évezredek során, érinteni se mertük ezt a vad tabut! Föltaláltuk a televíziót és elektromos takarót használni, de úgy halunk meg, mint a vadak. Megesik, hogy az orvos fecskendője titokban egy na-

gyobb adag morfiummal megrövidíti valakinek a szenvedését. Szégyenletes eljárás, elhanyagolható kivétel, ha arról van szó, hogy általában hogyan haldoklunk. Igenis állítsuk fel a Halál Házaikat, követelem, ahol mindenkinek rendelkezésére állnak a könnyű halál modern szereit. Ahol simán meg lehet halni, s nem kell a vonat alá vetni vagy a kilincsekre felkötni magunkat. Ahol az, aki elfáradt, leépuult, a végét járja, a szakember barátságos karjaiba helyezheti magát, hogy kín és szégyen nélkül fejezhesse be az életét.

Miért ne – kérdem –, miért ne? Ki tilthatja meg a halál civilizálását? A vallások? Ó, a vallás... ma az öngyilkosságot tiltja, tegnap az érzéstelenítő szereket ellenezte ugyanilyen dörgegelmesen... tegnapelőtt megengedte a rabszolga-kereskedelmet, lesújtott Kopernikuszra és Galileire... az a mennydörögő-megbélyegző egyház, amely később diszkéten visszavonulót fúj, szép csöndben... mi a garancia rá, hogy néhány évtized múltán az öngyilkosság mai elítélése nem lágyul-e meg, és anélkül, hogy észrevennénk, egész lényünket áthatja? Addig mindenestre dögljünk meg úgy, mint a kutyák, görcsben fetrengve és hörögve, türelmesen várva a lassú kimúlás borzalmát, amihez a haldoklók milliói taposták előttünk az utat, és amiről a nekrológok azt írják, hogy „hosszú és nehéz szenvedés után”? Na ne, túl magas és túl véres ár ez már, amelyet a szent szövegek megannyi „interpretálásáért” fizetünk, jobb lenne, ha az egyház lemondana a skolasztikáról, amelyet túl önkényesen plántál át az életbe. Végül is, ha a hívő katolikusok nehéz haldoklásra vágnak, az az ő dolguk. De ti, ateisták vagy az egyházhoz csak lazán kötődők, miért nem mertek felvállalni egy olyan egyszerű ügyet, mint a saját halálotok megszervezése? Mi veszi el a bátorságotokat? Mindent megtesztek, amit lehet, hogy nehézség nélkül áthurcolkodhattok egyik címről a másikra, ha lakást változtattok, ám amikor a másvilágra való átköltözésről van szó, hagyjátok, hogy minden maradjon a régi, és évszázadokkal ezelőtti módon pusztultok el?

Minő sivár gyámoltalanság ez! Gondoljatok csak bele, mindannyian jól tudjátok, hogy a hozzátok legközelebbállók közül senki sem kerülheti el a véget, legfeljebb, ha megadatik neki a nem várt, hirtelen halál szerencséje; mindannyian fokozatosan semmisültök meg, míg egy szép napon már rá se lehet ismerni az arcotokra, és mindezt tudván tudva, a kisujjatokat se mozdíttjátok, hogy megkíméljétek magatokat a gyötrelmetől. Mitől féltetek? Hogy túl sokan áldozatul esnek, ha egyszer kinyitjátok a kiskaput? Hagyjátok meghalni azokat, akik a halált választják. Ne kényszerítsetek senkit arra, hogy a halál borzalmáért éljen, ez így túlságosan is aljas.

A halál mesterséges megnehezítése zsarolás, ami disznóság, az ember legdrágább szabadságát fenyegeti. Hisz legfőbb szabadságom abban áll, hogy bármely pillanatban feltehetem magamnak a „lenni vagy nem lenni” hamleti kérdését, és minden megkötés nélkül meg is válaszolhatom. Az élet, amelyre ítéltetem, kegyetlen fenevadként eltiporhat és megalázhat, de van bennem egy csodálatos, szuverén berendezés, nevezetesen, hogy megfoszthatom magamat az élettől. Ha nem akarok, nem kell élnem. Nem kértem, hogy a világra jöhessenek, de legalább megmaradt a jogom, hogy búcsút vegyek tőle... és ez a szabadságom alapja. És a méltóságomé is (mert méltósággal élni, annyit tesz, hogy önszántunkból élünk). De az ember alapvető jogát a halálhoz, aminek benne kellene lennie az alkotmányban, fokozatosan és észrevehetetlenül elsinkófáltátok, mindenestre úgy intézve a dolgot, hogy minél nehezebb legyen... és minél rémesebb... hogy nehezebb és rémesebb legyen, mint amilyennek lennie kellene a technika jelenlegi állása szerint. Ami nemcsak azt jelzi, milyen vakon szavaztok az életre, ami végül is teljesen állati dimenzió, hanem elsősorban azt, milyen elképesztően vastag

bőr van a képeteken, hisz a fájdalmat, amiről szó van, *még* nem érzitek, az agónia *még* nem a ti agóniátok: ez az az ostoba könnyelműség, amellyel a haldoklás kérdését szemlélni szokás, amíg *még* csupán mások haldokolnak. S e mindenféle szempontok és szempontocskák – a dogmatika, a nemzeti öntudat, a gyakorlati élet részéről –, ez az egész elmélet és az egész gyakorlat nem egyéb, csupán kinyíló színes pávatoll... hogy eltávolítsa tőletek a halált. A lehető legmesszebb.

Péntek

A forrásaim a kertben bugyognak, a kapunál, ahol egy angyal áll, lángpallossal. Nem tudok bemenni. Soha nem jutok be ezen a kapun. Örökké a körül a hely körül keringenek, ahol a legigazabb elragadtatásom megdicsőül.

Nem szabad belépnem, mert... a források szégyenlősen permeteznek, akár a szökőkutak! De ez a belső parancs: amennyire csak tudsz, kerülj közel a saját szégyened forrásához! Mindent mozgósítanom kell, az eszemet, a tudatomat, a fegyelmemet, a forma- és stílusérzésem minden elemét, az egész technikát, amire csak képes vagyok, hogy megközelítsem a kert e titokzatos kapuját, amely mögött ott virágzik a szégyen. Mi az én érettségem ez esetben, ha nem segédeszköz, másodlagos dolog?

Örökké ugyanaz! Magamra ölteni egy gyönyörű kabátot, hogy lemenjek a kikötői kocsmába! Élni a bölcsességgel, az érettséggel, az erénnyel, hogy közel kerüljek valamihez, ami ennek *épp az ellenkezője!*

Vasárnap

Nem bírom Balzacot. Se a műveit, se őt magát. Nála minden olyan, amelyet én nem szeretek, nem kívánok, nem szenvedhetek. Azonkívül saját magának is ellentmond, és ezt milyen ocsmány, ostoba módon teszi! Egy bölcs – és mekkora tökfilkó! Egy művész, de túl sok van benne a legrosszabb érzésléből és a legízletlenebb korokból. Egy nagy, hájas fickó, aki hódító akar lenni, Don Juan, álszent szoknyavadász. Egy kiváló férfiú, aki csupa kispolgári vulgaritás és parvenü krakélerség. Egy realista, aki rémes romantikus álmodozó... De engem nem zavarnának ezek az ellentmondások, hisz tisztában vagyok szerepükkel az életben is, a művészetben is... Igen ám, de Balzacban még az ellentmondás is durva, undok, álszent, potrohos, több mint útszéli.

Ki nem állhatom az *Emberi színjátékot*. Gondoljuk el, milyen könnyű elrontani a legjobb levest is egy kiskanál avas zsírral vagy egy adag fogkrémmel. Elég egy csepp ebből a rossz, ízletelen, melodramatikus Balzacból, hogy fogyaszthatatlanná tegye a könyveit és egész személyiségét. Mondják róla, hogy zseni, és hogy a zsenikkel legyünk megértőek. A nők, akik összebújtak ezzel a zseniális hájtömeeggel, beszélhetnének e megértésről, hisz ahhoz, hogy befeküdjenek a Zseni ágyába, nyilván le kellett küzdeniük némi ellenérzést magukban. De nem vagyok benne biztos, hogy ez helyénvaló kalkuláció lenne, és hogy természetesnek tekinthető-e. A személyes kapcsolatainkban – és a művészekkel való kapcsolataink is ilyenek – egy-egy apróság nemegyszer fontosabb, mint azok az érdemek, amelyekkel a majdani szoborállítást meg szolgálják. Könnyebb valakit megutálni, mert túrja az orrát, mint megszeretni azért, mert szimfóniákat ír. Az az apróság ugyanis az embert a maga hétköznapi mivoltában jellemzi és határozza meg.

Hétfő

Folyó év február 4-én befejeztem a *Pornográfíát*. Egyelőre ez a címe. Nem garantálom, hogy ez is marad. Nem sietek a kiadatásával. Az utóbbi időben túl sok könyvem jelent meg.

Az egyik leglényegesebb, írásra sarkalló belső igény volt bennem, amíg e helyenként elég pornográf *Pornográfíán* dolgoztam, hogy a világot átszűrjem az ifjúságon, lefordítsam az ifjúság, azaz az attraktivitás nyelvére... Hogy az ifjúság meglágyítsa... hogy az ifjúság megeddze a világot, és az hagyja magát megerőszakolni...

Az írói sugallatban, amely ezt diktálta, ott rejlik az a meggyőződés, hogy a Férfi erőtlén a világgal szemben... vagy ha ereje van, nincs bája... ennél fogva ahhoz, hogy birtokba vehesse a valóságot, azt át kell szűrnie egy neki tetsző lényen... vagyis olyanon, aki odaadja neki magát... aki alacsonyabb rendű, gyengébb nála. És itt választhattam: vagy a nő, vagy az ifjúság. De a nőt elvettem a gyerek miatt, más szóval azért, mert a nőnek felettébb sajátos feladata van. Marad hát az ifjúság. És ezen a ponton drasztikus képletekkel találjuk szemben magunkat: érettség a fiatalság *kedvéért*, fiatalság az érettség *kedvéért*.

Mi ez az egész? Mit írtam? Aligha derül ki egyhamar, hogy az a hangsúly, amit én az Ifjúság Szellemére és Dolgaira helyezek, ér-e valamit... és mit?

PÁLYI ANDRÁS fordítása

WILHELM SASNAL